26/27

KDY SE CO ČTE?

ČASOPIS PRO UČITELE I RODIČE

POMÁHÁME ŠKOLÁM K ÚSPĚCHU

Čtení textů v matematice pomáhá porozumět reálnému světu

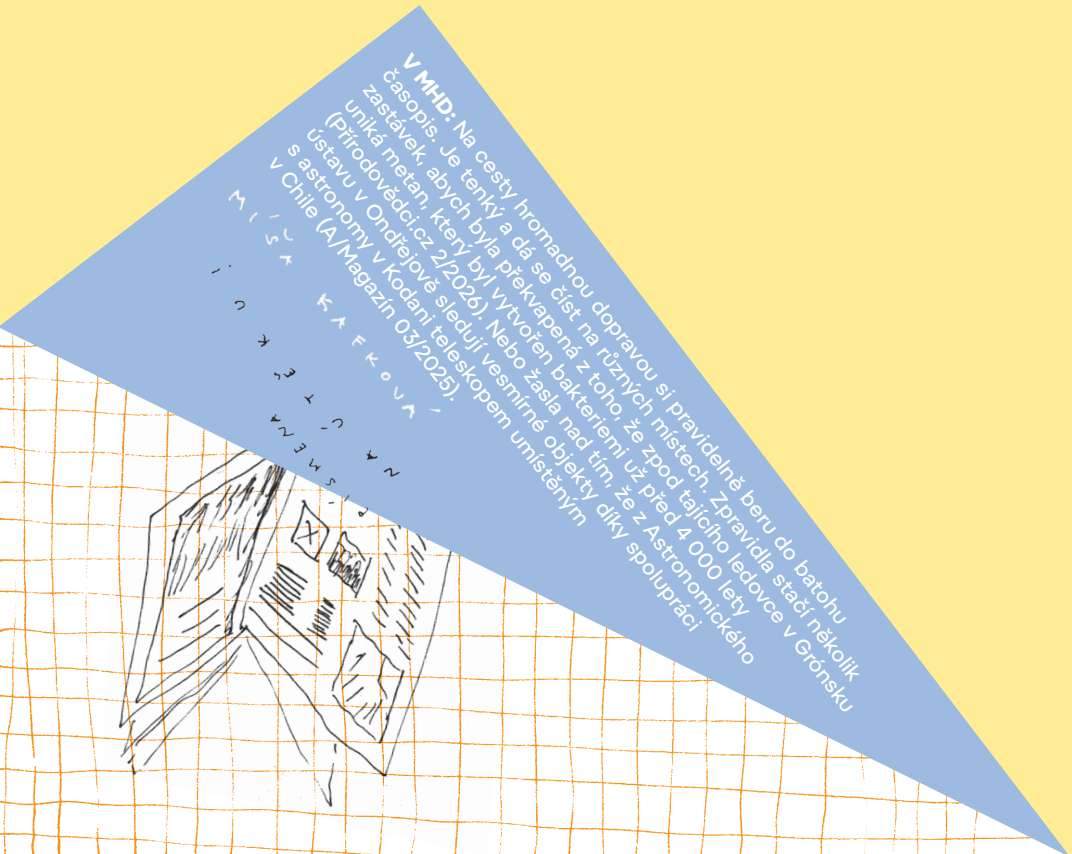
KDY SE CO ČTE

Ve slavném fejetonu *Kdy se co čte se* Karel Čapek zamýšlí nad tím, že obvyklá otázka, jakou knihu máte nejraději, je vlastně velmi nepřesná. Správná otázka by podle něj měla znít: Kterou knihu v takové nebo makové životní situaci máte nejraději?

Karel Čapek napsal tento fejeton téměř před sto lety, poprvé byl publikován v Lidových novinách dne 18. listopadu 1927. Shrnutí zmíněného fejetonu najdete na předposlední straně tohoto časopisu.

Čapkův text však inspiroval několik kolegyň a kolegů projektu Pomáháme školám k úspěchu, aby se zamysleli nad tím, v jakých životních situacích a na jakých místech vezmou do ruky právě tu či onu knihu. Malou ochutnávku přinášíme na stránkách tohoto vydání na několika ohnutých rozích.

Pokud vás zajímá více knižních tipů, přihlaste se k odběru newsletteru *Linka* na webové stránce www.kellnerfoundation.cz. Využít k tomu můžete přímo tento QR kód. Pravidelně do vaší e-mailové schránky přistanou novinky o dění v našem programu a s nimi i všechna zamyšlení inspirovaná fejetonem Karla Čapka.

Obsah

4 **ANKETA** → s emeritními členy o tom, co pro ně bylo důležité dříve, a co naopak dnes

5 **ROZHOVOR** → s Hanou Matulovou a Tomášem Otiskem o čtení a psaní v matematice

9 **VYZKOUŠELI JSME** → jednu lekci ve čtyřech třídách na čtyřech různých školách

10 **DOPORUČUJEME** → číst texty o vědcích, jejich práci a výsledcích výzkumu

12 **NÁŠ TIP** → jak dostat děti od mobilů zpět ke knize

14 **REPORTÁŽ** → z hodiny češtiny v osmé třídě na ZŠ Za Nádražím, kde žáci skládají básně

18 **VYSVĚTLUJEME** → proč je dobré vést dílny psaní na prvním i druhém stupni základní školy

19 **ROZHOVOR** → s ředitelem Romanem Zieglerem o tom, jak se daří škole ve složité lokalitě

20 **NAŠI LIDÉ** → na návštěvě u ředitelky Šárky Třískové na ZŠ Osvobození v Pelhřimově

22 **O NADACI** → rozhovor o programu Včasná péče s ředitelkou nadace Terezou Bůžkovou

Milé učitelky, milí učitelé,
milí rodiče a příznivci vzdělávání,

člověk se učí celý život, a pro pedagogy a pedagožky to platí dvojnásob. Není například výjimkou, že věnujeme velké úsilí něčemu, co se později změní a úplně ztratí na důležitosti. Zpětně se proto můžeme na věci dívat s větším odstupem. Pojďme si v anketě přečíst zkušenosti lidí, kteří se ohlížejí za svou mnohaletou pedagogickou praxí a popisují, v čem se poučili.

Páteřními texty časopisu jsou jako obvykle velký rozhovor a reportáž. Tentokrát společně navštívíme dílnu psaní, ve které žáci píšou své vlastní básně. V rozhovoru se dozvíme, jak se dají ve výuce matematiky využít texty a k čemu je to vlastně dobré.

Čím intenzivněji moderní technologie ovlivňují životy dětí, tím důležitější je vrátit je od obrazovek k papírovým knihám. Uprostřed časopisu opět najdete plakát, který můžete vyjmout a pověsit v kabinetu na nástěnku či doma na ledničku. Pokud budete hledat rychlé tipy, jak docílit toho, aby dítě mobil odložilo, stačí se na plakát podívat.

A máme pro vás i jednu čtenářskou novinku – celým časopisem se prolínají krátká zamyšlení nad různými typy knih od našich kolegyň a kolegů. Ti se inspirovali fejetonem Karla Čapka, jenž psal o tom, při jakých různých příležitostech nás kniha provází a jak místa a situace ovlivňují volbu knihy a možná i způsob četby. Mimochodem, jaké knihy máte na seznamu pro tento školní rok vy?

Příjemné čtení časopisu i vybrané knihy vám přeje tým projektu

Pomáháme školám k úspěchu

Vydavatel a adresa redakce:
Pomáháme školám k úspěchu, o. p. s., Evropská 2690/17,
160 00 Praha-Dejvice, IČO: 29005469
Redakční rada: Ondřej Hausenblas,
Eva Chalcařová, Michala Kafková, Hana Košťálová,
Michal Kříž, Irena Poláková, Kateřina Sobotková,
Miroslava Škardová, Petr Šlemenda, Terezie Vavroušková
Editorka: Bára Procházková
Art direktorka a grafická úprava: Kateřina Šachová
Jazyková redakce: Lukáš Klimeš, Barbora Vilímová,
Marcela Wimmerová
Tiskne: Tiskárna Daniel
Uzávěrka: 1. září 2026
Fotografie na obálce: Kateřina Lánská
(ZŠ a MŠ Koperníkova 696, Třinec)

Projekt Pomáháme školám k úspěchu financuje
Nadace The Kellner Family Foundation.

The Kellner Family Foundation

Anketa

Čemu jste věřili dříve a čemu věříte dnes?

ONDŘEJ HAUSENBLAS

Klíčová je praxe

Začal jsem spolupracovat s učiteli v roce 1989 a dodnes věřím, že právě veřejné vzdělávání je tím, co má největší vliv na společnost, kulturu, vztahy mezi lidmi a na duši. Když se všichni trvale vzdělávají, stávají se lepšími a mohou ochraňovat svět i sebe.

Dnes vidím, že nejvíce je potřeba pomáhat na prvním stupni – aby se každý žák každou hodinu učil a zlepšoval. K tomu ale nestačí dávat předpisy a kontroly shora, stejně tak ani „nechat učitele vystudovat". Největší přínos má profesní reflexe v přímé praxi s dětmi ve třídě. Teprve kvůli tomu potřebujete získávat vědomosti o dětech, o učení i o svém oboru. Hlavně díky PŠÚ vidím, že učitelem se člověk stává po celou dobu své profese, když si pomáhá s druhými.

Samozřejmě se to říká snadno. K tomu však učitel potřebuje i vedení školy, které opravdu rozumí tomu, jak učitelům poskytovat podporu a čas na práci ke společným cílům (a opravdu to dělá), a také dobré lidské vztahy.

BOHUNKA JOCHOVÁ

Základem je pocit přátelství a důvěry

Celý pracovní život jsem pedagog. Vždy mi záleželo na tom, aby mým žákům bylo v hodinách dobře, aby jim učení dávalo smysl, aby ten smysl pro svůj život vnímali. Měla jsem za důležité, aby ve třídě panovaly dobré vztahy. A vlastně jsem po studiu vůbec nevěděla, kudy do toho. Dělala jsem to intuitivně a s myšlenkou, že je dobré trávit čas spolu a mít nějakou společnou práci. A vedle toho bylo učivo.

Důležité pro mě bylo absolvování kurzu Čtením a psaním ke kritickému myšlení a následně práce v projektu Pomáháme školám k úspěchu. Najednou jsem dostala do ruky nástroje pro práci ve svých předmětech (různé metody práce s vlastním zkoumáním textu, diskusemi, psaním...).

Dodnes jsou pro mě stěžejní principy kritického myšlení. Věřím v to, že je dobré mít cíl. Kam vedu své žáky nejen dlouhodobě, ale i s každou hodinou. Věřím v to, že učitel má připravit „scénář" a žáky nechat dobývat vědomosti vlastním přičiněním, s mou podporou. Věřím v to, že i oni mají mít možnost reflektovat, kam došli, kam chtějí jít dál, nebo jestli se potřebují vrátit a hledat, co by jim více pomohlo, co by pro ně bylo efektivnější.

Jsem přesvědčena, že je důležité každému nejprve ukázat, v čem je dobrý, a pak teprve ho lákat k další cestě. A stále věřím, že pocit přátelství a důvěry v učící se skupině je základ.

KATEŘINA GLOSOVÁ

Netlačit na pilu

Co jsem si myslela na začátku? „Kdo si hraje, nezlobí, a hlavně ať se děti ve škole cítí dobře." Prostě radostné děti v radostné škole a čím víc her, tím lépe – ale bez promyšleného cíle.

Pak jsem se stala ředitelkou školy. Svou nespokojenost jsem už nemohla na nikoho svádět, na nikoho nadávat. Změnu jsem musela nastartovat sama a přesvědčit kolegy a kolegyně, rodiče, děti... Hledání cesty bylo namáhavé, účast v evropských projektech občas frustrující. Zásadní pro učení dětí bylo učení nás kantorů a kantorek. Setkávání se, společné startování, učení se učit.

Věřím v to, že dobrý učitel má být autentický a upřímný k sobě, ke kolegům, a hlavně k dětem. Měl by mít své místo, roli ve škole, aby se spolupodílel na jejím chodu a zároveň měl svobodu. Klíčem bylo netlačit na pilu, protože změny probíhají pomalu.

A co si myslím dnes? Pro děti je důležité mít promyšlený cíl, důležitá je cesta k tomu včetně evokace, jak cíle dosáhnout. Postup si mnohdy děti řídí samy. A bez sledování výkonu dětí a společného hodnocení to nejde.

Svět kolem nás se rychle mění, valí se na nás spousty různých informací. Zdálo by se, že učit se je zbytečné. Ale umět se svobodně rozhodovat a hledat pravdivá řešení je podstatné pro dobrý život každého člověka. Nenechat se vtáhnout do lží, nenechat se zmanipulovat. Umět číst a psát s porozuměním. Mít sebedůvěru. A přesně toto bychom měli ve škole učit.

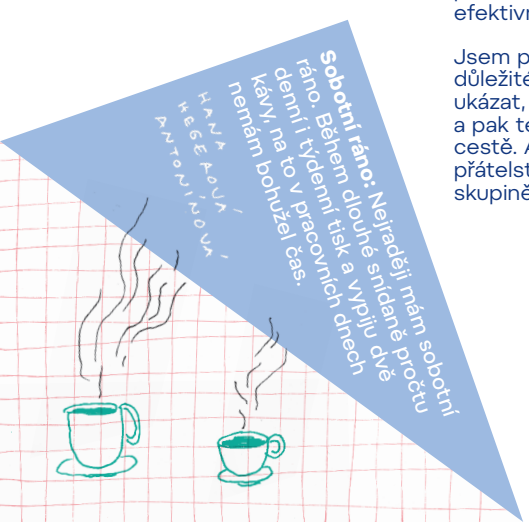
BOHUMIL ZMRZLÍK

Pozorovat, co se děje v hlavách žáků

Moje přemýšlení prošlo několika vývojovými fázemi: Od představy, že našemu rozvoji nejvíce pomůže, když si zajistíme kvalitní vzdělávání, jsme se posunuli k pochopení síly spolupráce uvnitř školy. Viděli jsme, jak nám pomáhají otevřené hodiny a jejich reflexe, jak je účinné společně výuku plánovat, realizovat a reflektovat. A samozřejmě nám pomáhalo, že jsme o našich poznatcích a zkušenostech mohli diskutovat i s učitelským sborem z jiných škol.

Nicméně v centru našeho zájmu bylo, jak kvalitně učíme my jako učitelé. Největší posun nastal tehdy, když jsme začali zkoumat, jaký dopad má naše výuka na učení žáků. Znamenalo to naučit se pořizovat si evidenci, ze které se učíme číst, co se skutečně v hlavách našich žáků děje, kdy a jak se skutečně učí, jaké skutečné výsledky naše výuka má. A z tohoto pozorování vycházet při našich dalších krocích.

Jak jsme na to šli? Už před lety jsme začali promýšlet, jak konkrétně zadávat v hodinách práci, abychom následně z žákovských výstupů mohli vyčíst, jak se žákům dařilo (s)plnit vzdělávací cíle dané lekce. Postupně jsme se učili tyto výstupy interpretovat: zjišťovat, kde konkrétně vidíme očekávanou kvalitu a co je potřeba ve výuce změnit, jakou podporu žákům dát, aby se tyto výkony dále zlepšovaly. Zjištění z žákovských výstupů jsme navíc začali zpřesňovat díky individuálním rozhovorům s žáky.

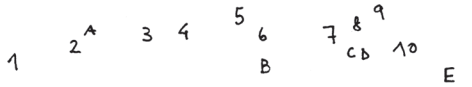
TEXT EVA CHALCAŘOVÁ, IRENA POLÁKOVÁ
FOTO KATEŘINA TOMANOVÁ

HANA MATULOVÁ TOMÁŠ OTISK

Kolik písku potřebujeme do pískoviště? Aneb proč a jak učit matematiku

Hana Matulová a Tomáš Otisk učí matematiku na dvou různých školách v Moravskoslezském kraji. Kromě práce s čísly pracují v hodinách i s věcnými a beletristickými texty, a to navzdory tomu – nebo právě proto –, že i oni cítí zodpovědnost za přípravu svých žáků a žákyň na přijímací zkoušky.

Často se mluví o tom, že je matematika těžká, a proto ji děti nemají rády. Na druhou stranu se zdůrazňuje, že rozvíjí myšlení. Jak by měla podle vás výuka matematiky vypadat, aby skutečně myšlení žáků rozvíjela?

Tomáš: Základ je při výuce matematiky vědět, že všechno na sebe nějakým způsobem navazuje. Že u těch maličkostí, drobností, které děláme ve čtvrté či páté třídě, víme, k čemu budou dětem dobré v sedmé nebo osmé třídě. Někdy je pro nás těžké přijít do osmé, deváté třídy a nadchnout děti pro učivo, které už je hodně abstraktní, ale v nižších ročnících se dá rozvíjet myšlení tím, že před děti stavíme problémy z reálného světa, které mohou řešit. Pomáháme jim překonávat první překážky při učení základů, vedeme je k tomu, aby si matematické téma vzaly za své.

Přesně to jsme dnes viděli během tvé hodiny. Děti z páté třídy měly rýsovat šestiúhelník. Pracoval jsi se včelí pláství a vosím úlem. Nejprve jsi je nechal, aby vytvořily „vosí hnízdo" z koleček a porovnaly to s „vosím hnízdem", které složily z malých šestiúhelníků. Přímo před sebou viděly funkčnost druhého uspořádání.

Tomáš: Přesně něco takového mám na mysli. Přes nějaký zážitek získaly „aha moment". Díky němu si budou pamatovat, že je možné šestiúhelníky krásně poskládat. V následující hodině jsme pak šestiúhelníky zkoušeli rýsovat vedle sebe, aby do sebe „zapadly". Možná právě radost z toho, že si na něco přijdou, něco objeví, je to, co pomáhá rozvíjet jejich myšlení.

Hana: Ještě k tomu, co říkal Tom, bych doplnila, že je také třeba jejich poznání ukotvovat do reálného života – ukázat jim, kde všude se šestiúhelník v přírodě vyskytuje. Ukázat jim, že včely to dělají proto, že šestiúhelník je nejjednodušší a nejúspornější tvar. A pak se to třeba dá použít ve chvíli, když budu chtít položit dlažbu – to také budu řešit, jak ji poskládat, aby byla účelná.

> **Matematická gramotnost je právě to, že si dovedu ve svém životě spočítat, co potřebuju. A že k tomu použiju takové dovednosti, které jsem se naučil v matematice.**

V osmé třídě můžeme žákům ukázat, jak se Pythagorova věta de facto odráží v architektuře. Nebo jak mohu nějakou konkrétní situaci, konkrétní příklad vyřešit ve třídě, na dvoře: například se můžeme zabývat tím, kolik písku potřebujeme do pískoviště, kolik metrů plotu je nutné koupit, abychom oplotili naše hřiště, kolik to bude stát… To jsou reálné problémy. A teprve pak přejdeme k abstrakci, k zobecnění. To už je těžší a pro některé děti lehce stresující. A my se potom můžeme snažit co možná nejvíc jim tu cestu zpříjemnit, uhladit, nějak je po ní provést.

Vidíte nějaký rozdíl mezi matematickou gramotností a tím, když někdo umí počítat?

Hana: Myslím, že matematická gramotnost je právě to, že si dovedu ve svém životě spočítat, co potřebuju, a že k tomu použiju takové dovednosti, které jsem se naučil v matematice. Například když si potřebuju udělat podlahu, spočítám si, kolik balení čeho je nutné koupit. Kdežto když žák umí počítat, tak umí početní úkony, umí skvěle násobit, dělit, umí všechny operace, ale nemusí je umět v životě použít.

Tomáš: V matematické gramotnosti je ještě nějaká schopnost logicky řešit problémy běžného života s vědomím, že všude jsou nějaké zákonitosti, nějaký řád, něco na sebe navazuje. Myslím si, že různé problémy, s nimiž se děti v životě potkají, se dají řešit i přes matematickou gramotnost, od nějakého plánování cesty, počítání spotřeby přes různé složitější i počítačové programování.

Oba dva pracujete v hodinách i s texty, byť jsou to hodiny matematiky. Mnozí kolegové a kolegyně to možná považují za ztrátu času. Co vás přesvědčilo o tom, že to tak není?

Tomáš: Tím prvním impulzem, proč jsem začal i v hodinách matematiky pracovat s texty, byly vlastně slovní úlohy. Zjistil jsem totiž, že zdatnější čtenáři je řeší lépe. Proto jsem nechtěl jen čekat, až práci s textem žáky naučí češtináři. Chtěl jsem, aby se i v mých hodinách pracovalo s texty – byl to takový začátek. A postupně jsme zjišťovali, že existují nejen lineární texty, ale i nelineární, jako třeba grafy, data nebo schémata, s nimiž se dá kreativně pracovat. Právě díky tomu se mi začala propojovat matematická a čtenářská gramotnost.

Hana: Čtení v matematice je velmi přirozené. Když dítě dostane zadání, musí si ho umět přečíst tak, aby mu rozumělo a dávalo mu smysl. To ale neznamená jen umět rozeznat písmenka a čísla. Jestliže dítě hůře čte, chybí mu slovní zásoba a nerozumí běžným slovům, pak je velmi pravděpodobné, že nebude rozumět ani odborným

termínům, což vnímám jako obrovské omezení. Každá taková slovní úloha, o které mluvil Tom, je vlastně malý příběh. Ten musí někde začínat, někde končit a něco z něčeho vyvozujete. To je vlastně logický postup. A v těch slovních úlohách může být část textu obrázek, část textu graf, část textu může být nějaká hádanka, něco, co je trošku jiné, než zadávají češtináři.

Moje osobní cesta ke čtenářství v matematice začínala čtením ve fyzice a přes ni jsem se dostala k matematice. A u obou předmětů je ten problém identický. Když děti dostanou text, musejí zjistit, co jim text říká, co za příběh jim vypráví a nad čím mají přemýšlet. A pokud dítě nerozumí jazyku, nemůže to v podstatě rozluštit. Samotná matematika a matematické úkony jsou až dalším krokem. Tím prvním je porozumět tomu, co se po něm vlastně chce, a to dělá spoustě dětí problém.

Kde vůbec hledat texty vhodné do hodin matematiky?

Tomáš: V dnešní době vychází spousta knih, ve kterých můžeme najít inspiraci, a proto se vyplatí sledovat knižní novinky. Často jsou velmi pěkně graficky zpracované, vypadají jinak než klasické učebnice. Jsou to třeba komiksy, pohádky, rébusy, hádanky a můžeme je využít jako motivaci nebo evokaci na začátku hodiny. Někdy dobře poslouží i při shrnutí nebo opakování učiva.

Zároveň si ale myslím, že je dobré hledat texty všude kolem sebe – v médiích, novinách, časopisech, letácích, grafech nebo třeba i v jízdních řádech. A také je určitě dobré propojovat témata s tím, co děti kolem sebe vidí, s tím, co prožívají. Například nedávno probíhalo mistrovství světa v ledním hokeji a je jen otázkou chvilky najít nějaké tabulky s výsledky nebo statistikami, které můžeme v hodině použít. Nebo když letěla Artemis II kolem Měsíce, hned jsme počítali rychlost, vzdálenost a další data z aktuálních článků v médiích.

Hana: Děti baví pracovat s texty. V řadě knih najdeme logické úlohy nebo matematické příběhy. Třeba když trénujeme prvočísla, tak to, že použijeme nějaký rébus, je pro děti příjemnější, než když mají vyjmenovat všechna prvočísla do třiceti. Hádankami můžeme cvičit třeba i vlastnosti geometrických útvarů. Letos byla například aktuální otázka zdražování energií a pohonných hmot. S kolegyní jsme od ledna sbíraly účtenky za benzin a sledovaly jsme s žáky posun v cenách. To jsou problémy, které děti zajímaly.

Postupně jsme zjišťovali, že existují nejen lineární texty, ale i nelineární, jako třeba grafy, data nebo schémata, s nimiž se dá kreativně pracovat. Právě díky tomu se mi začala propojovat matematická a čtenářská gramotnost.

Tomáš: Vnímám jako důležité ukazovat žákům, že matematika má své místo i v běžném životě. Někdy člověk přijde do třídy, kde nikdy předtím neučil, a žáci se ptají: K čemu nám to, co teď děláme, vlastně v životě bude? Pokud při výuce žáci počítají pouze izolované příklady bez

propojení s reálnými situacemi, bez souvislostí, mohou jen obtížně hledat odpověď na tuto otázku. Propojování matematiky s každodenními zkušenostmi pomáhá žákům lépe chápat její smysl a využití.

Projekt Pomáháme školám k úspěchu je založen na společném učení pedagožek a pedagogů. V čem konkrétně je pro vás profesní spolupráce užitečná?

Hana: U nás na druhém stupni jsme tři kolegyně matematikářky a všechny pracujeme ve svých hodinách s texty. Když jedna z nás najde dobrý text, nikdy si ho nenechá pro sebe. Své zkušenosti z hodin i texty neustále sdílíme a střádáme si je na společném úložišti. To, že si vzájemně pomáháme, tvoříme spolu lekce, ale také si je oponujeme a přetváříme, nás posouvá. A cítím, že nám to hodně pomáhá.

Tomáš: U nás máme dobrou zkušenost s propojováním předmětů. Matematika má blízko k fyzice, chemii, zeměpisu, dá se najít i něco společného s přírodopisem. Když pracuji s textem, který stojí na pomezí předmětů – jako třeba text o včelách –, jdu se poradit třeba s vyučujícím daného oboru a ověřím si, jestli je pravda, co se píše v textu, nebo se zeptám, co by mi například ještě doporučil, co bych měl zdůraznit.

Také jsme s Hankou chystali společně několik velkých webinářů pro učitele matematiky z různých lokalit, kde jsme se zabývali hlavně tím, jak začít pracovat s texty, a myslím si, že tato spolupráce šla opravdu do hloubky právě i díky sdílení našich zkušeností. To nám hodně pomohlo. Ale někdy je dobré se podívat i ven, mimo náš předmět a spolupracovat třeba i s češtináři nebo jinými oboráři.

Hana: Také považuji mezioborovou spolupráci za užitečnou. Nedávno jsme s kolegyní nachystaly otevřenou hodinu fyziky. Zabývaly jsme se Archimedovým zákonem a zmínily i mořské šneky. Kolegyně přírodopisářky říkaly, že je učí i ony a že propříště bychom se mohly domluvit a téma učit dohromady.

Jak se promění výuka matematiky s plánovanými revizemi RVP? Jaké možnosti se učitelům matematiky otevírají? Co myslíte, že bude jiné?

Hana: Mně přijde hodně dobré, že je v novém RVP definovaná logicko-matematická gramotnost. Zdá se mi, že otevírá jiný pohled na matematiku, než na jaký jsme byli dosud zvyklí. Líbí se mi, že je matematická gramotnost definovaná tak, že se prolíná napříč různými obory – že to není jen záležitost matematiky. Doposud jsem mezi kolegy vnímala, že je matematika a pak ten zbytek. Nyní se matematika přirozeně propisuje do dalších oblastí vzdělávání. A také mě potěšilo, že se do matematiky vracejí některá důležitá témata, třeba pravděpodobnost. Celkově mi přijde, že je obsah nového RVP dobře promyšlený a dává smysl.

Tomáš: Myslím, že v samotném oboru matematika nedochází k zásadním změnám. Matematika je v tomhle specifická, jednotlivá témata na sebe navazují, takže obsah zůstává v mnohém podobný tomu, na co jsme byli zvyklí. Velkou příležitost ale vidím ve čtenářsko-pisatelské gramotnosti, která je závazná a začíná být tématem pro všechny učitele, tedy i pro matematikáře. Mohou tak ve svých hodinách mnohem víc pracovat s texty.

Často totiž slýchám, že my matikáři říkáme, že všechny tyto věci děláme. Ale když potom vidíme, co se v hodinách děje, je to často jenom mechanické počítání, práce s učebnicí, s pracovními sešity, ale objevuje se tam málo problémů a textů z praxe a ze života, které by mohly oživit hodiny. Nyní je ale příležitost naučit se v matematice vytvářet lekce právě s cílem z čtenářsko-pisatelské gramotnosti, jak jsou popsané v kontinuu PŠÚ.

Hana: A navíc bychom si jako matikáři měli uvědomit, že některá typická zobrazení pro matematiku těžko budou učit češtináři, například komplikovanou strukturovanou tabulku, která je ještě doplněna nějakým dalším grafickým doprovodným zobrazením. Tento způsob zápisu je naopak vlastní matematice.

Takže jinými slovy říkáte, že některé oblasti čtenářsko-pisatelské gramotnosti jsou vlastně přirozené pro dané obory a měli by je učit oboráři?

Hana: Samozřejmě. Něco je našemu oboru vlastní. Umět číst elektrotechnické schéma za mě nebude učit češtinář.

Zatím jsme mluvili o zařazení čtení do hodin matematiky. Máte nějaký prostor i pro pisatelství?

Tomáš: Myslím, že psaní má v mých hodinách čím dál větší význam. Na začátku jsem to ale tak nevnímal. Možná na to nahlížím jinak i díky čtenářsko-pisatelské gramotnosti – psaní nyní vidím v několika rovinách. Psaní prohlubuje porozumění: když řešíme nějaký problém, děti si mohou psát na otázky k tématu písemnou odpověď, a tím obsahu lépe porozumějí, jdou více do hloubky. Stále častěji využívám v závěru hodiny také reflektivní psaní. Díky němu se i já dozvím, zda děti pochopily téma, nebo co by ještě pro to potřebovaly. Pisatelství hraje v mých v hodinách stále větší roli.

Hana: Nechávám žáky psát reflektivní zadání, v nichž třeba vysvětlují látku spolužákovi. Někdy píšeme propustky z hodiny, kam žáci napíšou alespoň jednu novou věc, kterou se v hodině dozvěděli. Zapisují, kam se v látce dostali, co jim jde či ještě nejde, nebo co by případně potřebovali, aby učivo zvládli. Někdy je nechávám vytvářet podobné úlohy, které jsme ve škole řešili. I z toho se dozvím, v čem mohou mít žáci problém, co brání jejich porozumění.

Co byste doporučili lidem, kteří by chtěli začít číst a psát v hodinách matematiky a nemají s tím dosud žádné zkušenosti?

Tomáš: Může jim pomoci čtenářsko-pisatelská gramotnost. Učitelé si mohou v Rámcovém vzdělávacím programu pročíst komponenty, jednotlivé linie, z nichž zjistí, co by děti měly umět. Zároveň si mohou najít, co naplňovat ve svém oboru *(pozn. red.: v dokumentech Čtenářské kontinuum či Kontinuum základní gramotnosti čtenářské a pisatelské vydaných projektem Pomáháme školám k úspěchu).* To nemusí být moc věcí, jeden dva cíle. Když nebudou vědět, jak na to, pomůže jim spolupráce s ostatními ve škole nebo s někým, kdo s tím má větší zkušenosti v jiném oboru a poradí jim, jak cíle dostat do matematiky. Jde o to, začít si připravovat hodiny jinak, propojovat je s tím, co se děje kolem.

Hana: Musejí chtít.

Jak pomoci najít cestu k matematice dětem, které ji považují za náročnou nebo zažily neúspěch?

Tomáš: Hlavní je, aby matematika nebyla strašák. Je jasné, že když dáme dětem náročný sloupeček příkladů, tak na něm půlka pohoří. Tohle nepotřebujeme. Potřebujeme, aby děti příklady zvládaly. Je dobré hledat cesty, jak s nimi pracovat, aby zažívaly v něčem úspěch, aby dokázaly něco vyřešit. Začínáme menšími krůčky a postupně jdeme dál. Ne každý z žáků se dostane na gymnázium, nemusí mít samé jedničky ani maturovat z matematiky. Ale pokud má žák dobrý vztah k matematice, není to pro něj něco strašného, tak se dokáže lépe rozvíjet ve svém matematickém učení.

Hana: Důležité je dávat příležitost těm, kterým matematika tolik nejde, aby byli úspěšní, ale zároveň nastavit i hodně maximalistické úkoly pro ty, kterým jde, aby se nenudili a rozvíjeli se i oni, aby pro ně učení bylo stále výzvou. Využívat gradované úkoly. ∞

Psaní prohlubuje porozumění: když řešíme nějaký problém, děti si mohou psát na otázky k tématu písemnou odpověď a tím obsahu lépe porozumějí, jdou více do hloubky.

Hana Matulová

Vystudovala učitelství matematiky a fyziky na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Pracuje jako učitelka na druhém stupni Základní školy Příbor, Jičínská ulice. V projektu PŠÚ se dlouhodobě věnuje čtenářství v přírodovědných oborech. V lokalitě Studénka provází učící se skupinu učitelů přírodovědných oborů.

Tomáš Otisk

Vystudoval Pedagogickou fakultu Ostravské univerzity, obor matematika a výtvarná výchova. Po skončení studia začal učit na ZŠ a MŠ Koperníkova v Třinci, v roce 2010 se zapojil do projektů rozvíjejících čtenářskou gramotnost. Od roku 2015 je zároveň zástupcem ředitelky. V roce 2026 získal 3. místo v soutěži Global Teacher Prize Czech Republic.

TEXT PAVLA PETRÁKOVÁ
BROŇA PODHAJSKÁ

Jak propojit čísla s textem

Matematika zdaleka není jen o číslech a rovnicích. Čtyři učitelky matematiky ze čtyř různých škol na Liberecku se zaměřily na to, jak v tomto předmětu rozvíjet čtenářskou a pisatelskou gramotnost.

Navrhnout společné téma pro žáky od páté do osmé třídy byla didaktická výzva. Jako ideální námět se ukázalo rodné číslo, se kterým se setkává každý. Učitelský tým společně připravil vyučovací lekci, kterou pak postupně každá z učitelek realizovala ve své třídě. Vyučující průběžně rozebíraly, co se žákům dařilo, co pro ně bylo náročné a jak reagovali na konkrétní aktivity. Toto sdílení zkušeností umožnilo lekci postupně vylepšovat.

Hlavní výzvou bylo sladit lekci tak, aby přirozeně zapadala do tematických plánů všech zapojených ročníků. V páté a šesté třídě se navíc ukázalo, že standardní vyučovací hodina nestačí.

Výuka přinesla řadu „aha momentů", kdy si žáci uvědomili souvislosti mezi matematikou, textem a reálným životem. Žáci nejen vyhledávali informace v textu, ale také se je učili interpretovat, propojovat a ověřovat. Rozvíjeli tak porozumění textu, argumentaci, spolupráci i schopnost naslouchat ostatním. Pisatelskou gramotnost žáci rozvíjeli tím, že získané poznatky převáděli do vlastního písemného sdělení, například při vysvětlování pojmu rodného čísla mladšímu spolužákovi.

Společné plánování a realizace matematické lekce byly přínosné i pro učitelky. Ověřily si, že jednu lekci lze smysluplně adaptovat pro různé věkové skupiny, a postupně přesněji definovaly výukové cíle i kritéria jejich naplnění. Získaly jasnou představu o tom, jaké konkrétní žákovské výstupy a důkazy o učení chtějí sledovat. Cílem bylo, aby děti po hodině uměly mimo jiné analyzovat jednotlivé části rodného čísla, vyvodit pravidla jeho tvorby a ověřit správnost zvoleného rodného čísla. Zároveň by měly dokázat formulovat smysl jeho existence a ochrany.

V hodinách byla použita učebnice od Evy Bomerové a Jitky Michnové *Matematika 5 – dle prof. Hejného – nová generace* od nakladatelství Fraus.

Struktura lekce: Rodné číslo

Na úvod žáci postupně řešili jednoduché úlohy, a tím odhadovali téma hodiny – například co mají společného miminko, rodný list a číslo 11. Poté aktivizovali své dosavadní zkušenosti a diskutovali o tom, co rodné číslo znamená a co obsahuje. Své nápady společně analyzovali a třídili.

V hlavní části hodiny žáci pracovali s textem z učebnice a řešili navazující úlohy. Nejprve měli samostatně zvýraznit důležité informace pro pochopení textu, dále si vše vysvětlili ve dvojicích a později diskutovali ve čtveřicích. Žáci se snažili vypozorovat, na jakém principu se tvoří rodné číslo ženy a muže, zamýšleli se nad důležitostí ochrany tohoto údaje a vyjasňovali si slova „tazatel", „totožnost", „záminka". Výsledkem bylo hlubší porozumění stavbě rodného čísla a propojení matematických dovedností s textovými informacemi.

Reflexe probíhala formou otázek, vzájemného vysvětlování různých informací z rodného čísla a sebehodnocení. Děti z prvního stupně si mohly vybrat ze tří možností reflexe – odpovídat na otázky, napsat krátký text o deseti větách na téma rodné číslo nebo propojit indicie s učivem o rodném čísle. S odstupem tří týdnů se všichni k tématu vrátili – žáci ve skupinách vytvářeli shrnující plakáty, a tím si ověřovali, co si zapamatovali.

VÝBĚR Z EXITKY NA KONCI HODINY

MOŽNOST 1
Propoj všechny úvodní indicie do souvislého textu, který shrne, čím jsme se dnes v hodině matematiky zabývali a k čemu je to dobré.

MOŽNOST 2
a) Jaké časové údaje vyjadřuje prvních šest číslic rodného čísla?
b) Z kolika číslic se rodné číslo skládá?
c) Jaký je rozdíl mezi rodným číslem muže a ženy?
d) Proč nesmíš své rodné číslo nikomu cizímu sdělovat?
e) Přišel za tebou mladší sourozenec a položil ti otázku: Co je to rodné číslo a k čemu je dobré? Napiš krátký text, jak bys mu to vysvětlil, aby ti porozuměl.
f) Co tě k tématu rodného čísla ještě napadá?

TEXT K ÚKOLŮM

Každý občan ČR má vlastní rodné číslo, které nemá žádná jiná osoba. Prvních šest číslic označuje datum narození ve formátu RRMMDD (R = rok, M = měsíc, D = den). Například číslo 010724 patří muži narozenému 24. července 2001. Žena narozená týž den má číslo 015724. K číslu měsíce se u žen přičte 50. Rodné číslo člověka může být zneužito, proto jde o chráněný údaj. Mnohdy tímto číslem člověk prokazuje svoji totožnost. Někdy se tě na něj pod různými záminkami může zeptat neznámý člověk prostřednictvím e-mailu nebo SMS zprávy. V takových případech je nutné se vždy poradit s rodiči.

PŘÍKLADY ÚKOLŮ

Pět přátel mělo rodná čísla začínající šestičíslím. Zjisti datum jejich narození.
Erika – 985321
Domimik – 740108
Alena – 775213
Evžen – 505416
Qudio – 410423

Dominikův syn se narodil 30. listopadu 2012 a Alenina dcera se narodila 5. září 2015. Jak vypadá prvních šest číslic rodného čísla dětí?

Za prvními šesti číslicemi (RRMMDD) v rodném čísle následuje lomítko a za ním další čtyři číslice. Přitom celé desetimístné číslo (bez lomítka) musí být dělitelné číslem 11. To slouží jako kontrola případné chyby v rodném čísle. Doplň na místo otazníku chybějící číslici: a) 985321/607? b) 775213/443?

Zúčastněné školy:

ZŠ Jičín, Železnická 460: Broňa Podhajská
ZŠ svaté Zdislavy, Jablonec nad Nisou: Pavla Petráková
ZŠ Pěnčín: Lucie Židková, Andrea Hořáková
ZŠ Liberecká, Jablonec nad Nisou: Štěpánka Šípošová, Karolina Kopalová

Věda není jen pro vědce

Ověřovat si pravdivost tvrzení, čelit dezinformacím a vytvářet si vlastní názor je v dnešní době, kdy prakticky kdokoliv může publikovat téměř cokoliv, velmi náročné. Zdatným pomocníkem dospělým i dětem může být věda. A to nejen díky zjištěním, která přináší, ale skrze poznání způsobu vědecké práce jako takové, jak píší autoři učebnice *Buněčná biologie – Úvod do molekulární biologie buňky*.

Znalosti týkající se povahy vědy nám mohou pomoci rozlišovat, čemu můžeme věřit a kdy naopak máme být obezřetní, lépe porozumět situacím ze života a mírnit skepsi z toho, že se nedobereme „pravdy“. Rovněž nám poskytují základ pro vyjádření názorů a odůvodněné jednání. V neposlední řadě mohou podporovat zvídavost žáků, probouzet v nich úžas nad světem a motivovat je k dalšímu pozorování a zkoumání.

Postupně vytvářená důvěra ve výsledky vědeckého bádání i činnost vědců pomáhá v boji s dezinformacemi. I díky tomu je možné omezit šíření dezinformací tím, že více lidí bude schopných posuzovat jejich spolehlivost a relevantnost. Anebo že si budou uvědomovat účely, ke kterým jsou využívány.

CO JE DOBRÉ VĚDĚT O TOM, JAK FUNGUJE VĚDA?

VĚDA JE...

... TÝMOVÁ

Současná věda je týmová, poznatky vznikají díky společné práci vědců. Je to například patrné i na udílení Nobelových cen – v posledních dvaceti letech je naprosté minimum vědců, kteří by ji získali samostatně. Důležité je nezávislé ověřování, které funguje jako korekce chyb, ale zároveň jako pojistka proti podvodům.

... POSTUPNÁ SHODA

Smyslem vědy je vytvářet ověřené poznatky, které umožňují lépe porozumět světu a na jejich základě dále předpovídat – vytvářet modely, které jsou opět podrobeny zkoumání. Většina poznatků vzniká a zpřesňuje se postupně. Díky shromažďování důkazů dochází časem ke shodě. Tato shoda se však může proměňovat v reakci na nové poznatky.

... PŘIZNÁNÍ LIMITŮ VÝZKUMU

S vědou je neodmyslitelně spojená určitá míra nejistoty (mimo jiné je také hnacím motorem dalšího zkoumání). Vědci ji popisují, snaží se ji řešit a minimalizovat. Zodpovědný vědec přiznává limity výzkumu, nejistá místa nebo věci, které je potřeba ještě prozkoumat. Popisuje fakta a hypotézy podkládá vysvětlením.

... BEZ OSOBNÍHO NÁZORU

Věda primárně neprodukuje názory, ale podložené znalosti. Ve vědě se pracuje s hypotézami, které jsou východiskem dalšího zkoumání. Představují předběžné, dalšími poznatky podložené vysvětlení nějakého jevu.

... NEUSTÁLÉ PROVĚŘOVÁNÍ

Vědci cíleně shromažďují dostatečné množství relevantních dat, výzkum případně opakují a podrobně ho popisují, aby bylo ostatním vědcům zřetelné, jak postupovali. Dobří vědci jsou skeptičtí a neustále prověřují své hypotézy.

TEXT MICHALA KAFKOVÁ

KDY BÝT OSTRAŽITÝ?

Prvním krokem při posuzování tvrzení založených na vědeckých informacích (třeba i v běžném tisku) by mělo být ověření jejich původu. Ptát se, zda je zdroj důvěryhodný, kdo je autorem textu a jaká je jeho odborná kvalifikace. Zamyslet se nad tím, jaký mohl být účel zveřejnění textu a jaký záměr asi autor sleduje. Při dalším čtení zpozornět, když...

... PANUJE JISTOTA

Autor přináší tvrzení jdoucí proti zavedené vědecké shodě, zvláště pokud si je zcela jistý svou pravdou. Případně když vybere jednu studii nebo jeden argument, aby podpořil výsledné tvrzení (dva týdny jsou mrazy, žádné globální oteplování se neděje).

... SE ZAMĚŇUJÍ POJMY

Autor využívá vědecké pojmy záměrně tak, aby vzbudil dojem „vědeckosti", ale uvnitř sdělení je používá v chybných významech či souvislostech.

... NENÍ KONTROLA

Autoři využívají údaje, které lze jen těžko zkontrolovat.

... CHYBÍ ALTERNATIVA

Autor účelově vybírá jen ta vysvětlení, která se hodí, a zamlčuje alternativní možnosti.

... PŘEVLÁDÁ OSOBNÍ NÁZOR

Text vyjadřuje osobní názory autora.

... ZDŮRAZŇUJE NEVĚDOMOST VĚDCŮ

Autor zneužívá přirozenou nejistotu vědy a záměrně ji zaměňuje za nevědomost vědců.

... CHYBĚJÍ CITACE

Autor nedodržuje zásady citování.

... VÉVODÍ EMOCE

Autor se snaží tím, co uvádí, vzbudit silné emoce. Například formou nadpisu, emočně zabarvených slov nebo účelovým používáním vizuálních zobrazení.

Mobil v kapse, kniha v ruce

Rodičům odborníci často radí, že by s pořízením chytrého telefonu dětem neměli moc spěchat. Ale dříve nebo později ten moment stejně nastane. Jak potom i nadále děti udržet při čtení knih?

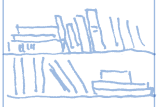

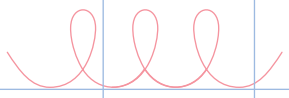

POKRAČUJTE VE VEČERNÍM PŘEDČÍTÁNÍ
Čtěte svému dítěti pravidelně každý večer, i když už umí číst. Nabízejte předčítání i odrostlejším dětem na druhém stupni ZŠ, zejména pokud vidíte, že samostatné čtení je zatím úplně nezaujalo. Využívejte společenský potenciál knih: sdílený zážitek z knihy může být často silnější než samotné čtení. Povídejte si o příbězích, vracejte se k nim, během dne na ně odkazujte.

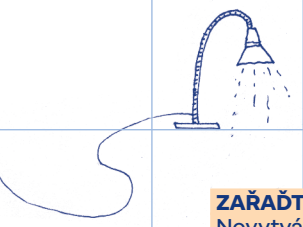
BUĎTE VZOREM
Čtěte si před dětmi. Děti více než slova vnímají to, co děláme. Pokud si my jako rodiče nenajdeme čas na chvíle s knihou, těžko nám naše děti uvěří, že je čtení tak skvělý a užitečný způsob trávení volného času. Když nás naše děti uvidí pravidelně číst, budou to brát jako normu.

DEJTE MOBIL MIMO DOSAH
Důležité je nastavit si pravidlo, že při čtení zůstává mobil mimo místnost nebo aspoň mimo dosah ruky. Spíš pomozte dítěti zažít, že čtení nabízí jiný typ zážitku než dotyková obrazovka. Mobil je neustálým pokušením. Je záměrně navržen tak, aby přitahoval naši pozornost prostřednictvím notifikací a nekonečného obsahu. Kniha se uchází o naši pozornost daleko jemněji.

POMÁHEJTE DĚTEM S VÝBĚREM KNIHY
Všímejte si toho, co děti zajímá a o čem si povídají s ostatními, a pomozte jim najít knihu, která se danému tématu věnuje. Nechte je vybrat, co si budou číst. Ideální je, když si alespoň někdy můžou různé knížky přímo osahat, nahlédnout do nich, zkusit přečíst malý kousek... Je to jiný zážitek než vybírat jen podle obrázku v e-shopu.

ZAŘAĎTE ČTENÍ JAKO SOUČÁST BĚŽNÉHO DNE, NE VÝJIMEČNOU AKTIVITU
Nevytvářejte ze čtení konkurenta mobilu. Přijměte, že nějaký čas dítě na mobilu trávit bude. Stejně tak čtení představujte jako normální součást dne. Mobil dítěti nezakazujte, ale spolu s ním si domluvte pravidla. Oddělte čas pro mobil a čas pro čtení. Stačí pár minut denně. Důležitější než délka je pravidelnost. Pomáhá i jednoduchý režim: například mobil pouze do 18.30. Čtení by mělo v rámci celého dne mít své pevné místo – nejen prostor, který „zbyde".

DARUJTE KNIHU
Alespoň někdy dopřejte dětem knihu úplně novou – nové knihy bývají pro děti přitažlivější. Kniha může být cenným i tradičním dárkem, třeba za vysvědčení nebo za statečnost u zubaře.

UDĚLEJTE SI ZE ČTENÍ SPOLEČNÝ VEČERNÍ RITUÁL
Pokud jste dosud večer svým dětem před spaním nečetli, neházejte flintu do žita. Vytvořte si malý čtecí koutek: lampička, vonná svíčka, nový polštářek, huňatá deka a máte útulné místo pro svůj nový rodinný večerní rituál – společné tiché čtení nebo předčítání.

SOUSTŘEĎTE SE NA ZAČÁTEK ČTENÍ
Nejtěžší není číst. Nejkritičtějším momentem je začít. Prvních pár minut rozhoduje o tom, jestli u knihy zůstaneme, protože mobil dává okamžitou odměnu, kniha je v tom pomalejší. Co nám může pomoci? Například dávat si malé cíle: „Zkusíme zatím jen pět minut." Nebo začít číst společně: „Teď čtu já, teď zas ty."

TEXT LUCIE BUŠOVÁ, AŠKA LUHANOVÁ, IRENA POLÁKOVÁ

KNIHU OZDOBTE
Tradice označování knih – typicky ve formě malého štítku, razítka nebo grafického listu vlepeného dovnitř knihy, tedy ex libris – je velmi stará. Postupně se z tvorby ex libris stala i samostatná výtvarná disciplína, a tak ji využijte. Pořiďte dětem vlastní razítko ex libris, ať už s obrázkem vlastnoručně vytvořeným pro začínající čtenáře, nebo s profesionální grafikou pro vášnivé čtenáře.

NAUČTE DÍTĚ KRÁTIT SI ČAS KNIHOU
Děti můžou (a mají) být zvyklé, že je normální se nudit, chvíli nic nedělat, čekat. Nebo si čekání krátit čímkoliv jiným než mobilem v ruce. Dlouhá cesta MHD? Vzdálené přesuny autem, vlakem či letadlem? Čekání u lékaře? To všechno jsou chvíle, kdy může dobře posloužit kniha místo bezcílného projíždění digitálního obsahu.

STANOVTE SI SPOLEČNÁ RODINNÁ PRAVIDLA
Pravidelnost a důslednost pomáhají víc než jednorázová přísnost. Proto je dobré si pro všechny členy rodiny nastavit pravidla. Jedním z nich může být, že se usíná s knihou – a ne s mobilem – a že do postele scrollování nepatří. Pořiďte dítěti také obyčejný budík a nenechte ho spát s mobilem.

OBJEVTE KNIHOVNY JAKO OÁZY KLIDU
Zařiďte dítěti kartičku do knihovny a společně s ním ji občas navštivte. Ukažte dětem, že knihovna je místo, kam se mohou s dobrou knihou schovat, když budou hledat klidné a tiché prostředí. Knihovna může být útočištěm i během čekání na kroužek nebo autobus.

MĚŇTE ZPŮSOBY, JAK SI SPOLEČNĚ ČTETE
Zkuste číst i starším dětem tak, že do knížky uvidí – mohou sledovat očima text zároveň s tím, jak ho předčítáte. To jim může pomoci posunout vlastní plynulost čtení. Nebo někdy pro změnu nechte děti, ať čtou ony vám.

PROPOJUJTE MOBIL A ČTENÍ KNIH
Mobil nemusí být nepřítel, využijte ho: dítě si najde informace o knize, sleduje autora, hledá obrázky, mapy, kontext příběhu. Sdílejte, co poutavého jste si v mobilu přečetli vy, může to být rozhovor se zajímavou osobností, cestopisná reportáž… Ukazujte, že elektronické texty mívají svůj předobraz v tištěných médiích.

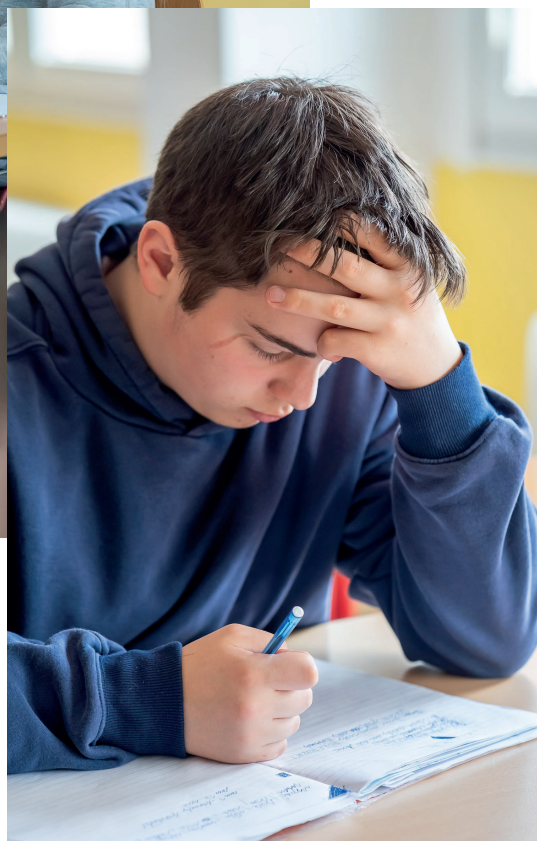
VZPOMÍNEJTE NA SVOJE ČTENÁŘSKÉ ZÁŽITKY Z DĚTSTVÍ
Vyprávějte dětem své vlastní čtenářské zážitky z dětství, které si pamatujete až do dospělosti. Kdo by nechtěl mít na zádech vrtulku jako Karkulín a dívat se na svět z výšky? Nebo si stavět chatu v jezerní kotlině? Nebo se stát neviditelným pod kožíškem z myší? Pokud jste přesvědčeni, že by si dítě mělo přečíst knihu, která vás v dětství okouzlila, znovu se do ní začtěte, než ji dítěti doporučíte.

NECHTE DĚTI S KNIHOU KOMUNIKOVAT
Povzneste se nad skutečnost, že pro starší generace byla kniha vzácnost, do které se nepíše, kterou ihned po zakoupení obalí, střeží ji jako oko v hlavě a pečují o její rohy. Mladá generace s knihou komunikuje – vpisuje si do knih vlastní poznámky, ohýbá si stránky v rohu, když potřebuje mít stránku po ruce. Má také ráda barevné lepicí záložky. A nebojí se zvýrazňovačů! Ke všem svým poznámkám se pak mladé čtenářstvo vrací – a to je přece to cenné.

TEXT LUCIE RÖMER
FOTO MARTIN MÁSLO

POCIŤ, NAPIŠ A PŘEDEJ POCIT

Se vstupem do Základní školy Za Nádražím v Českém Krumlově musí poskočit dušička každého milovníka psaní textů a čtení knih. V budově jsou čtyři různé knihovny, jedna z nich ve sborovně. Navíc si tu žáci hojně užívají i vlastní tvorbu, zejména v dílnách psaní.

V osmé třídě jedna dílna psaní právě začíná. Někteří žáci minulý týden chyběli, a tak češtinářka Iva Votavová nejprve opakuje, na co dnes navážou. Dílny vede už třetím rokem a tento rok na nich spolupracuje s kolegyní z prvního stupně Ilonou Wippernovou.

V dílně čtení hledali v textech básníků Antonína Sovy nebo Jana Skácela slova, která na člověka silně působí. „Přišli jsme na to, že jsou to velmi různá slova – někdy exotická, jindy ta, která působí na emoce nebo smysly, příště zas slova divná, děsivá," připomíná Iva Votavová. Konkrétní příklady slov, která v předešlé hodině padala, jsou vidět na obrázcích. Na nich člověk najde například slova „velká poušť", „dlouhá řeka" nebo „polární záře". Následně pedagožka konstatuje, že záleží i na kontextu, v jakém se daná slova použijí, a shrnuje, že diskutovali i o básnických prostředcích. „Když se slova opakují a řeknete třeba ‚tma, tma, tma, všude tma', co to s námi

Žáci se učí vyjadřovat co nejpřesněji své myšlenky a díky tomu lépe poznávají sami sebe, své spolužáky, okolní svět. Díky vlastnímu autorství se navíc učí lépe rozumět cizím textům.

dělá?" ptá se energická žena asi dvaceti osmáků. Ukazuje také na nástěnku s obrázky namalovanými pastelkami na náměty básní, které žáci nedávno četli v dílně čtení. Jsou na nich motivy nočního města s měsícem nad domy, krajiny se zapadajícím sluncem či domu v tajemném lese.

A pak už přichází chvíle, na kterou se zjevně mnozí těší a část se jí lehce obává – někdo honem bere tužku do ruky a usmívá se, jiní se s povzdechem zvedají a jdou si pozvolna pro papír. Začíná příležitost si tvorbu poezie samostatně vyzkoušet. Téma je libovolné, učitelky ale připomínají, že je třeba, aby v nich vzbuzovalo nějaký pocit. Kritéria znějí: použít alespoň jeden básnický prostředek a dosáhnout rozsahu minimálně šestnácti veršů. „Vědí všichni, co je verš?" ověří si ještě učitelka Ilona Wippernová. „To je jedna řádka," odpovídá jedna ze žákyň.

Pomoci jim může kromě básní, s nimiž pracovali v předchozích hodinách, i štůsek sešitů, které učitelka nabízí k rozebrání. Jde o deníky, které si žáci píšou jednou týdně během jiných hodin češtiny. „Píšu si tam svoje pocity – co mě trápí, na co se těším, třeba že jsem byla v divadle a jaké to bylo," popisuje osmačka Gita. Nebojí se, že si ho učitelka přečte? „Ne, věřím jí. Když chceme, aby si to přečetla, speciálně ji na to máme upozornit," říká a listuje útlým červeným sešitem.

Poprvé

Někteří žáci okamžitě začnou klást slova na papír, mnozí ale ještě váhají. „Máš už téma?" ptá se Ilona Wippernová tmavovlasé Anny v zadní lavici. „Vůbec," krčí dívka rameny. „Klidně se zaměř na svůj pocit právě teď. Můžeš psát i o téhle nejistotě," radí jí paní učitelka.

Pět z šesti přítomných chlapců se záhy dovoluje, zda smějí odejít pracovat do vstupní haly, kde mají pohodlný gauč a několik sedacích pytlů. Jde o zdejší běžnou praxi a učitelka kývá. Chlapci se rozesadí, snaží se skutečně psát, občas kouknou k sousedovi pro inspiraci. Učitelky sem průběžně chodí a ověřují, zda někdo potřebuje pomoc.

„Ještě jedenáct veršů!" povzdychne si po pár minutách jeden z mladíků. „Jedenáct?" odpovídá mu kamarád. „Jo, nevím, co tam napíšu," povzdechne si ten první. „Domčo, ještě ne. Zkuste to ještě pár minut sami," koriguje je klidným hlasem Iva Votavová.

Kuba, sedící na kraji pohovky, neodolá a místo aby pracoval na básni, začne dopisovat příběh, který rozpracoval na některé z minulých dílen psaní. „Tohle není poezie, píšeš příběh. Bylo by fajn, kdybys z něj vybral nějaká působivá slova. A z nich pak zkus sestavit verše," reaguje učitelka. I další spolužák, Maty, plní list dlouhými větami: „Cítím čistý vzduch. Konečně můžu vypnout a na vše zapomenout, protože fotbalové hřiště je můj druhý domov," píše. „Zkus zakroužkovat to, co jsou tvé pocity a obrazy," komentuje jeho první výkop češtinářka. „Poezie je stručnější. Zkuste ty věty rozbít a zaměřit se víc na jednotlivé obrazy," radí.

Klučičí pětice přiznává, že poezie je pro ně velká výzva. „Nikdy jsem žádnou básničku nepsal," říká Domča a ostatní mu přizvukují, že ani oni ne. „Nemám tak rozvinutou fantazii, tak se s tím trochu peru," usmívá se Domča nejistě. „Pro mě to ani těžké není, psát mě baví a básničky čteme každý rok ve škole," oponuje mu Maty. A čte je i doma? „No, tak to ne," rozesměje se.

Oblíbená hodina

Na dílny psaní se prý těší všichni. „Baví mě, že můžeme psát v partě, sdílet naše nápady," shrnuje Maty a opět se sklání nad sešit. Jeho spolužák Matěj má zatím jen dva řádky ve znění „měl jsem obraz a ten měl děsivý odraz". „Zkus ještě přemýšlet, jaké je to tvé téma," vyzývá ho Ilona Wippernová.

Asi půl hodiny po začátku výuky se všichni sejdou ve třídě a ve skupinách si dávají zpětnou vazbu na vzniklé texty. Gita zaplnila papír obsáhlou básní na téma, co jí dělá radost. „Dělá mi radost, když venku vidím se za ruce držet starý pár. Dělá mi radost, když je první máj. Dělá mi radost, když slunce zase svítí, když konečně roste kvítí," napsala. Spolužačka Ela jí říká, že oceňuje, že má báseň pozitivní náboj. „Někdy jsou básně takové ponuré, to nemám ráda," směje se. Obě dívky prý dílny psaní baví. „Můžu napsat úplně cokoliv. Je to skvělé odreagování od mluvnice, kde je plno pravidel," usmívá se Gita.

Anna, která na začátku hodiny říkala, že téma „vůbec" nemá, nakonec vytváří vtipný text o myslivcích, který začíná: „Na horizontu jsou vidět nádherné laně. Mezitím se myslivec koupe ve své nové vaně..."

Vysoká tmavovlasá dívka, Jolča, se odvažuje usednout na židli vpředu třídy, do takzvaného autorského křesla, a přečíst svoji báseň o nešťastné lásce před celou třídou.

„Bledá ruka
Byla jedna žena a život mi zničila.
Kluků pár se objevilo, život mi to zas zničilo.
Teď se snažím znovu vstát,
ruku bledou mi někdo podal rád.
Ruky bledé se dotknu,
z reality ihned uniknu.
Jakmile se ruce střetly,
ihned barvu změnily.
Jiskry mezi nimi proběhly.
Jiskry lásky to byly.
Při doteku ruky,
vždy pocit lásky ucítím.
Pocit lásky, který mě z hrobu vytáhne
aspoň na chvíli,"

předčítá dívka, a když skončí, celá třída zatleská.

Následuje diskuse nad pocity, které báseň vyvolala v ostatních, i nad zvolenými básnickými prostředky.

„Je to hrozně hezké, moc se mi líbí, jak to máš napsané, jak to neříkáš úplně přesně, ale máš tam třeba to s tou bledou rukou a tak," vyjmenovává Gita. „Ale zároveň mi to přišlo taky smutné, ale je tam i to světlo na konci tunelu," dodává.

Zpětná vazba probíhá laskavě, nikdo se nepošklebuje, učitelky se snaží doptávat. „Jaké pocity to vyvolalo v ostatních?" ptá se učitelka Votavová. Protože se nikdo k odpovědi nemá, vyvolá dívku jménem Kiki. „Smutek," říká dívka. „Ještě něco?" povzbuzuje ji učitelka. „Bylo zajímavé, jak Jolča našla ta slova," zamýšlí se Kiki. Konkrétní slova, která ji zaujala, ale nepojmenuje.

Učitelka proto třídu navede, aby si ověřili, zda Jolča splnila kritéria a zda použila i nějaký básnický prostředek. „Bylo by lepší to mít před sebou," ozve se jeden z kluků. „Ano, samozřejmě se to lépe hledá v textu, než když to jen slyšíme," přitaká Ilona Wippernová. „Ale co tam básnického třeba zaznělo? Vybavíte si nějaké slovní spojení?" doplňuje kolegyni. „Zaznamenali jste slovní spojení ‚jiskry lásky'?" podpoří se učitelky v tandemu a ptají se třídy, o jaký prostředek v tomto případě jde. To už se ale blíží zvonění ve formě hudební znělky místo klasického drnčení, a tak Iva Votavová jen v rychlosti upřesní, že jde o metaforu. „Jak se vám psalo?" zjišťuje ještě Iva Votavová u třídy a sáhne k rychlému nástroji pro hodnocení – signalizaci palcem ruky. Většina žáků si psaní nakonec užila, a tak zvedají palce nahoru. „Kdo z toho měl obavu?" ptá se. Většina se přihlásí. „Já ji měla taky," směje se.

A pak už se třída rozchází s tím, že za týden budou na básních ještě pracovat – kdo potřebuje, bude dokončovat, ostatní mohou přepisovat načisto nebo pomáhat spolužákům konzultacemi.

Mocná slova

„Cílem dílen psaní je, aby si děti v relativně bezpečném prostředí mohly vyzkoušet spoustu věcí v psaní a aby ztratily ostych z papíru," říká Iva Votavová a doplňuje, že se žáci učí vyjadřovat co nejpřesněji své myšlenky a díky tomu lépe poznávají sami sebe, své spolužáky i okolní svět. Díky vlastnímu autorství se navíc učí lépe rozumět cizím textům. A v hodinách samozřejmě nepíší pouze poezii; zkoušejí například i příběhy, třeba formou komiksu nebo jiného žánru, píší o svých vlastních zážitcích, radostech, obavách.

Ačkoliv dílny psaní na první pohled působí volněji, i zde platí určitá pravidla a dohodnuté postupy. Někdy se však stává, že žáci, podobně jako dnes Kuba, chtějí spíše pokračovat v rozpracovaném textu z předchozích hodin než se pustit do nového zadání. Podle běžných principů dílny psaní je to v pořádku: žák může svůj příběh dokončit a k psaní básně se vrátit později.

Podle mě je ten pocit uspokojení, když děti někde něco naklikají, násobně menší, než když textu věnují své úsilí.

Byť mají společné hodiny hrubý plán, jsou prý hodně také o improvizaci. Obě krumlovské pedagožky zároveň vnímají, že mají během párové výuky rozdělené role. „Iva je jejich třídní a je češtinářka, takže ji považuji za většího odborníka na češtinu. Ví lépe, kam se má hodina ubírat. A také co potřebuje, aby se děti naučily. Já jsem hodně v roli toho, kdo se doptává a kdo dětem pomáhá," upřesňuje Ilona Wippernová. Dnes ostatně takových situací nastalo několik – například když ověřovala, zda děti vědí, co je verš.

Když si pak výsledek ověří na posluchačích a ti je ocení, když vidí, že mohou svým textem někoho ovlivnit, rozplakat nebo ho potěšit, může jim to dát pocit, že dělají něco smysluplného.

V dnešní době si lze text nechat vygenerovat za pár vteřin umělou inteligencí. Přesto mají dílny psaní podle obou učitelek svůj význam. „Podle mě je ten pocit uspokojení, když děti někde něco naklikají, násobně menší, než když textu věnují své úsilí," zamýšlí se Iva Votavová a nadšeně mluví o hledání slov, která se k sobě nejlépe hodí, o tvořivé hře. „Když si pak výsledek ověří na posluchačích a ti je ocení, když vidí, že mohou svým textem někoho ovlivnit, rozplakat nebo ho potěšit, může jim to dát pocit, že dělají něco smysluplného," říká učitelka. „Nikde jinde se moc nenaučí, jak velkou moc mohou slova mít," dodává. V době rozmachu digitální komunikace, především sociálních sítí, může jít o užitečnou dovednost. „Zároveň dílna psaní žákům umožňuje se navzájem lépe poznávat, některé texty si děti opravdu dlouho pamatují. Dílny mají jednoznačně vliv i na vztahy ve třídě," shrnuje Ilona Wippernová.

Psát jenom pro sebe

Dílny psaní v současnosti na této škole zařazuje šest učitelů. Osmáci se k nim dostanou jednou týdně na jednu hodinu a dalších deset minut věnují zmiňovaným deníkům. Nápad s jejich psaním si kolegyně přinesly ze setkání Pomáháme školám k úspěchu. „Většinou píšeme pro ostatní. Deníky si děti píšou jenom pro sebe. Většina z nich to má ráda, říkají, že si třeba něco uvědomí, anebo si jenom vyčistí hlavu," všímá si Ilona Wippernová. Svorně potom s Ivou Votavovou zdůrazňují, že pokud si to žáci

vyloženě nepřejí, deníky zůstávají pro ně skutečně nedotknutelnými. O přečtení požádal prý Ivu Votavovou zatím jen jednou jeden žák, který se ve třídě necítil moc dobře. „Popisoval v něm své pocity ve třídě a požádal mě, abych si to přečetla. Bylo to pro mě užitečné," říká a dodává, že předá deníky žákům na konci deváté třídy jako jejich soukromé svědectví toho, čím v závěru základní školy procházeli.

A co by učitelky vzkázaly těm, kdo zvažují, že se do podobného dobrodružství za katedrou také pustí? „Řekla bych, že je dobré začít už na prvním stupni, kdy se děti méně stydí, jsou méně tematicky svázané. Snáze získají ten návyk a jdou do toho naplno," vypozorovala učitelka. „Doporučuji nečekat od toho zázrak hned na začátku, potřebuje to čas, aby se děti s tím formátem sžily," doplňuje Iva Votavová. „Nebuďte u toho na děti přísní. Ale ani na sebe," směje se. ∞

Základní škola Za Nádražím, Český Krumlov

Škola se zaměřuje na sportovní výchovu a práci s výpočetní a komunikační technikou, ale především na kulturu mezilidských vztahů a individuální potřeby žáků. Její celková kapacita je 650 žáků. Do projektu PSÚ se škola zapojila v roce 2017, kdy se stala součástí první projektové sítě tzv. čtenářských škol s důrazem na rozvoj čtenářské gramotnosti a kritického myšlení napříč všemi vyučovacími předměty a na vztah ke knihám.

Poznávat sami sebe, nacházet vlastní hlas a nebát se ho použít

TEXT BÁRA PROCHÁZKOVÁ
FOTO ALMANACH ŽÁKŮ

Dílny psaní je na základní škole doprovázely bez přerušení sedm let. „Máme širší slovní zásobu i vyjadřovací schopnosti, jsme zvyklí číst a nebojíme se prezentovat své názory," reflektují své zkušenosti Adéla, Klára a David, dnes už z pozice středoškoláků. Učitelkám to navíc přineslo jedinečnou příležitost vývoj mladých autorů dlouhodobě pozorovat.

Noční obloha

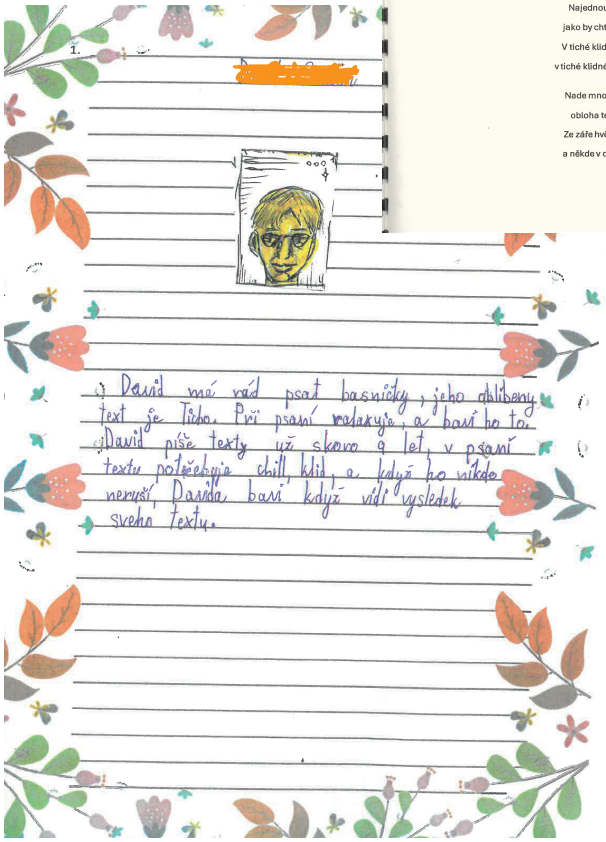
Je letní večer,
ptáčci zpívají v korunách stromů.
Je letní večer,
vážky létají podél břehů.

Slunko začíná zapadat,
krajina oplývá zlatou září.
Řeka se tiše nechá hřát,
a hvězdy plují po září.

Obloha začíná tmavnout,
je tmavě modrá.
Po vodě přestávají loďě plout,
obloha je překrásná.

Najednou hvězdy září,
jako by chtěly spadnout.
V tiché klidné noční tváři,
v tiché klidné obloze planou.

Nade mnou svíjí se noc,
obloha temná noční.
Ze záře hvězd sálá moc,
a někde v dáli voda hučí.

David má rád psát básničky, jeho oblíbený text je Tělo. Při psaní relaxuje, a baví ho to. David píše texty už skoro 9 let, v psaní textu potřebuje chill, klid a když ho nikdo neruší, Davida baví když vidí výsledek svého textu.

S dílnami psaní na ZŠ Za Nádražím v Českém Krumlově začala Ilona Wippernová, když učila zrovna ve třetí třídě. Pak jí bylo líto, že by žáci s přechodem na druhý stupeň o dílny přišli, a tak za podpory ředitelky začala spolupracovat s jejich novou češtinářkou. „Pro mě byla inspirace vidět, kam se děti dostanou na druhém stupni. Obohacuje to pak nazpátek i moji výuku, zjišťuji, na co se na prvním stupni více zaměřit," říká Ilona Wippernová.

Z nápadu byla nadšená i její kolegyně Iva Votavová a vzpomíná na moment, kdy třídu převzala: „Žáci byli všímaví, vnímaví, přijímali nové výzvy a byli vyspělí v určitých dovednostech, jako je třeba vzájemná zpětná vazba, což je náročné i pro dospělé. Místo hledání chyb se spíše doptávali." V superlativech obě pokračují a popisují, že se žáci nebáli vyjádřit, poznávali sami sebe, vzájemně si naslouchali a bažili po nových podnětech. Učitelky pozorovaly, jak postupně vznikl jakýsi týmový duch vzájemné podpory, který se přesunul i do jiných předmětů.

Dvě tvůrčí krize

Přes výše uvedené se žáci pochopitelně nevyhnuli tvůrčím krizím. První se objevila v páté třídě, když už děti vyčerpaly témata, o kterých chtěly psát – často o sobě, o svých koníčcích, o zvířatech. „Přišla jsem s novými výzvami, například s argumentačním textem, subjektivním popisem či poezií, a děti se podařilo opět nadchnout," popisuje Ilona Wippernová, jak společně zvládli první krizi. S rostoucím věkem se do tvorby začala více promítat inspirace z přečtených knih či zhlédnutých filmů. Některé děti autorsky rozkvetly až postupem času, někoho nakoply třeba informační texty, někdo se našel v návodu na stavbu lodi. „Sám jsem tři týdny z pěti hledal téma. Nakonec jsem měl málo času na práci a někdy jsem nebyl s výsledkem spokojen," vzpomíná dnes už gymnazista David Svatoň. „Ale i přesto mě to posunulo, jsem kreativnější."

Druhá pisatelská krize by se dala spojit s pubertou, kdy náctiletí přemýšlejí nad každým svým slovem. „Na prvním stupni se nikdo nebál psát, ale tak v šesté nebo v sedmé třídě se to zlomilo. Všichni na sebe začali mít vysoké nároky, začali jsme o tom víc přemýšlet, což nás brzdilo. Už jsme do toho nešli tak po hlavě," vzpomíná na tu dobu Adéla Laštovková, která dnes studuje ve druhém ročníku na ekonomickém lyceu v Českých Budějovicích. Proměnila se i témata psaní – spontánní potřebu sebevyjádření nahradila touha hledat odpovědi na otázky směřující k vlastnímu nitru či k dění kolem nás.

Se svými bývalými spolužáky se Adéla shoduje na tom, že v hodinách českého jazyka a literatury na střední škole je na první pohled jasné, že jejich dosavadní výuka probíhala tak trochu jinak. „Máme povinnou četbu, ale je vidět, že ostatní ke čtení nemají vztah a že si třeba ani neumějí na knihu udělat čas," poznamenává Klára Šebestová, která navštěvuje hotelovou školu v Českých Budějovicích. Podobně mluví i David: „Část spolužáků nečte ani povinnou četbu a zamyšlení nad knihou si nechá vygenerovat od AI."

Všichni se shodují na tom, že jejich vrstevníci nemají takovou slovní zásobu, neumějí se tak jasně vyjadřovat a ani mluvit o svých pocitech. „Spolužáci napříč ročníky nejsou zvyklí prezentovat své myšlenky," říká Klára, která je zástupkyní třídy ve školním parlamentu, a setkává se tak i se staršími studenty. „Umím přemýšlet jinak. Rozvinulo mi to i paměť, rozšířilo představivost," doplňuje. Adéla zase přiznává, že během četby dnes důkladně zkoumá autorův styl, aby se mohla inspirovat pro své vlastní texty. „Naučila jsem se, že není trapné psát o vlastních myšlenkách. A pak to i prezentovat." ∞

TEXT BÁRA PROCHÁZKOVÁ
FOTO KATEŘINA PESCHL

Rakouské hory: V cizině sahám po českých autorech. Tentokrát po Markétě Pilátové a jejích Hnízdech.
DÁŠA KOPŘIVOVÁ

Učitelé by měli vnímat odpovědnost za to, jak se děti ve škole cítí

Ve škole se 470 žáky je 120 romských dětí a celkově více než polovina školáků pochází ze znevýhodněných rodin s různými sociálními obtížemi. O tom, jak rozvoj čtenářství a pisatelství změnil atmosféru ve škole, mluví ředitel 8. Základní školy v Mostě Roman Ziegler.

Vaše škola vstoupila do projektu PŠÚ před deseti lety. Jaké byly začátky?

Nejprve jsme se museli naučit, jak uchopit všechny ty změny. Začali jsme s párovou výukou a také jsme si začali navzájem otevírat hodiny. Pak přišlo čtenářství, pisatelství a well-being. Intuitivně jsme podobné věci chtěli zavádět už předtím, ale až s projektem přišlo potřebné know-how. A bylo to nové pro všechny zúčastněné.

Učitelé se museli naučit pracovat s pocitem ztráty kontroly nad učením žáků, museli se naučit žákům věřit. S novou volností se museli naučit pracovat i žáci, aby nevyužívali čas k ničemu jinému než k učení či ke čtení. A pak se to – po několika málo měsících – najednou zlomilo a bylo to normální. Dnes například dílny čtení či psaní nejsou příležitostí ke zlobení, ale k učení se.

Jak reagovaly děti na to, když se začalo pracovat s knihami?

Mnoho dětí nemělo doma žádnou knihu, a tak si je vybíraly ze školních knihovniček. Najednou dostaly knihu třeba k Vánocům. Knihy byly pro ně nové, žáci k nim získávali vztah, a tím se knihy dostávaly do jejich životů. Samozřejmě ne u všech, ale určitě více než dřív.

To znamená, že to změnilo i rodiče?

Určitě, na některé rodiče to také mělo vliv, tedy v různé míře. Dnes je kniha součástí výuky už od první třídy, i pro rodiče už je to tím pádem normální.

Co se celkově zlepšilo ve škole?

Naši školu to úplně proměnilo, především vztahy. Jednak mezi učiteli, protože hodně učitelů začalo spolupracovat, a tato spolupráce byla pro ně nová výzva a chtěli se s ní společně vypořádat. Co se dětí týče, bylo znát, že došlo k jistému zklidnění – děti najednou dokázaly být v klidu i u jiných činností než u čtení. A pokud si povídáte o knihách, nabízí se najednou spousta dalších přesahů, kdy se učitelé s dětmi mohou dotýkat různých věcí, například si můžete povídat o emocích. Ještě mnohem víc to bylo patrné v dílnách psaní, kdy se nám stalo, že se děti vypisovaly z velkých traumat. A pokud někdo takový svůj text četl, ostatní se nesmáli.

Jak jste toho docílili?

Já vycházím z toho, že je to vlastně dětská přirozenost, neposmívat se. Samozřejmě předpokladem je, že to nedělají učitelé, že neironizují a neposmívají se. Vypadá to jako samozřejmost, ale není. Jeden žák například koktal, ale rád mluvil a rád četl texty a nikdo se mu neposmíval. To je velká podpora. Dřív to v naší škole rozhodně takto nevypadalo. To neznamená, že bychom se o to nesnažili, ale až s tímto projektem přišly širší dovednosti a schopnosti učitelů, jak na to. Dnes neironizujeme, nepodporujeme soutěživost, nehrajeme na to, kdo je lepší.

Klíčové přitom je, aby učitelé přijímali odpovědnost za to, jak se děti ve škole cítí a že jim je tam dobře. Nemá to být vytěsněno tím, že máme také odpovědnost za to, aby se žáci něco naučili. Pisatelství k tomu pomáhá.

Čím jsou dílny psaní a čtení přínosné právě pro tuto skupinu?

Právě při pisatelství existuje velké množství možností se navzájem oceňovat. A to mimochodem neumí ani spousta dospělých. Děti si běžně neříkají, že výkon druhého byl dobrý. Doma to často nezažívají, takže je to pro ně něco naprosto nového. Jsou tu i děti, které jsou doma nějakým způsobem deptané a neslyší o sobě nic hezkého, a tím pádem pro oceňování někdy nemají ani slova. Na začátku museli učitelé děti navést a dát jim příslušné nástroje. Druhá věc je myslet na to, že se chceme oceňovat, že chceme tomu druhému říct něco hezkého. To je taky něco, co se musíme naučit. Podívejte se na sociální sítě – všude pořád negace, urážky a výsměch. Sdílíte hezkou fotku s komentářem, že je krásně, ale dostanete komentáře „no jo, když na to máš peníze".

Co vám projekt ještě přinesl?

Naši absolventi se k nám vracejí a chodí na jarmarky nebo na školní slavnosti častěji než dřív. Chodí si také popovídat s bývalými učiteli. Když tu jsou, sdílejí, jak jim u nás bylo dobře. ∞

Roman Ziegler

Vystudoval učitelství českého jazyka a literatury a dějepisu na Pedagogické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pracoval jako učitel dějepisu, českého jazyka a literatury a později i jako ředitel na základní škole v Litvínově. Poté se stal ředitelem 8. Základní školy v Mostě, zapojené do projektu PŠÚ od roku 2017. Vedle své hlavní práce se věnuje lektorské činnosti v oblasti společného vzdělávání, strategického rozvoje škol a školních vzdělávacích programů. Je také lektorem kritického myšlení a vášnivým cestovatelem – procestoval 90 zemí světa.

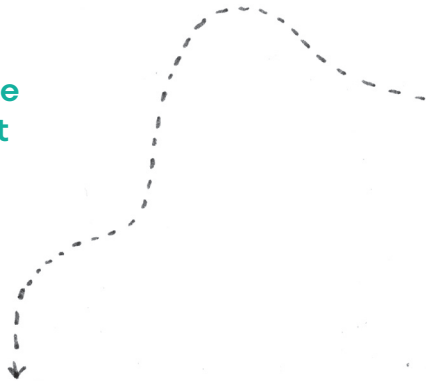
TEXT BÁRA PROCHÁZKOVÁ
FOTO KARLA BRADÁČOVÁ

ŠÁRKA TŘÍSKOVÁ

Ukažme dětem, že život musíme prožít s cílem

„Děti bychom měli učit, jak se mají v životě najít. Žijí ve světě plném informací, ale o to náročnější je vyznat se v nich a najít vlastní směr," říká Šárka Třísková, ředitelka ZŠ Pelhřimov, Osvobození 1881, a reflektuje přitom své osobní zkušenosti. Vedle změn ve své škole také z pozice zastupitelky plánuje nastartovat spolupráci všech tamních základních škol: „Mým cílem je prosazovat, aby město vnímalo školství vedle zdravotnictví a bezpečnosti jako jednu ze svých strategických priorit."

Jako dítě moc nemluvila, byla tichá a neprůbojná. „Když jsem byla v sedmé třídě, výchovná poradkyně mi řekla, že nebudu schopná udělat ani maturitu," vypráví Šárka Třísková. Nejen že nakonec maturovala se třemi jedničkami, ale tato osobní zkušenost se škatulkováním žáků ji v její pedagogické cestě hnala dál.

Zásadním momentem v jejím životě byla smrt otce v době, kdy jí bylo sedmnáct. Dlouhá léta se s ní nedokázala vyrovnat. Během studia i po absolvování pedagogické vysoké školy prodávala v domácích potřebách, později pracovala jako obchodní zástupkyně Setuzy pro jižní Čechy a Vysočinu a nabízela klientům drogistické zboží. Šárka Třísková si vybavuje zlomový okamžik: „Stále jsem nedokázala přijmout smrt tatínka a zároveň jsem neuměla komunikovat s lidmi. Nakonec mě práce obchodní zástupkyně nakopla, abych se sebou udělala nějakou změnu." Začala navštěvovat workshopy seberozvoje, trénovala komunikaci s lidmi a aktivně hledala smysl svého života.

I když o vyučování dětí nikdy opravdu nepřemýšlela, už dříve jí spolužačky, které doučovala, opakovaly, že má talent na vyučování a měla by se tomu věnovat. „Ve třiceti jsem pochopila, že přesně toto je můj cíl. Všechno mi najednou secvaklo a začalo mi to dávat smysl. Došlo mi, že moje pravé místo je práce s dětmi," vzpomíná na dobu, kdy začala učit na střední škole. „Byli tam samí kluci a někteří z nich dokázali být pěkně bodří. Naučila jsem se být autentická a otevřená," připomíná si začátky za katedrou. Absolventi jí pak říkali, že jim dala do života směr, že si díky ní uvědomili, že by každý člověk měl mít v životě nějaký svůj hlavní cíl, za kterým by si měl jít.

Na průmyslové škole zůstala patnáct let, ale stále ji lákalo věnovat se vzdělávání v širším kontextu, nejen z pohledu od katedry. V rámci pozdější činnosti v regionální organizaci pro vzdělávání učitelů Vysočina Education se tak dostala k různým mateřským, základním i středním školám a věnovala se vyhodnocování velkého množství informací o vzdělávání. „Tou dobou už mi bylo jasné, že chci učit jinak, ale ještě jsem přesně nevěděla, jak na to," popisuje Šárka Třísková. Tehdy začala spřádat sen o škole podle vlastních představ: „Chtěla jsem vytvořit školu, která by byla přívětivá pro děti. Mým snem bylo, aby ve škole panovala otevřená komunikace, aby kolegové spolu mohli mluvit kdykoliv a o čemkoliv. K tomu by mělo vedení vytvářet bezpečné prostředí pro děti i učitele."

Učit děti, ne předměty

Vodítkem jí byli její dva synové – jeden s poruchou učení a druhý nadaný. „Pochopila jsem, že každé dítě potřebuje individuální přístup a jiný způsob výuky, aby se mohlo posouvat," vzpomíná na chvíle, kdy synům před spaním četla, a zatímco jeden pozorně naslouchal, ten druhý u toho dělal kotrmelce. „Neskutečně mě to štvalo, ale pochopila jsem, že on to potřebuje k tomu, aby vnímal obsah." Když si mladší syn s poruchou pozornosti a dyslexií začal řídit učení sám a pracoval podle svého tempa, měl ve škole samé jedničky. Dnes je Matyášovi sedmnáct let a na střední škole prospívá s vyznamenáním. Dvacetiletý Lukáš zase ukazuje, že úspěch ve sportu nemusí být dán vrozeným talentem – díky píli a vytrvalosti se vypracoval mezi respektované sportovce. „Synové byli mým velkým motorem, proč jsem se tajně přihlásila do konkurzu na ředitelku," přiznává Šárka Třísková.

Během sedmi let se jí podařilo posunout se ke svému snu o ideální škole, kde učitelé neučí předměty, ale děti. Například v předmětu výchova ke zdraví v devítce si ředitelka do tandemu přizvala výživovou koučku z praxe nebo se žáky psala dopis – každý své mamince. Na první pohled jsou také vidět nové odpočinkové zóny a koutky s knihami. „Náš pedagogický kolektiv se stmelil do učící se skupiny, dnes společně vyučují, předávají si informace, sdílejí zkušenosti a reflektují je. Víc také řešíme vztahy. Nebojíme se zpětné vazby od žáků i od kolegů. Ne vždy je to pozitivní, ale vždy je to inspirativní. Například provozní porady pedagogického sboru jsme zkrátili o polovinu na maximálně hodinu," vyjmenovává některé změny ve škole.

Mnoho se už povedlo, teď ředitelka pracuje na tom, aby děti pochopily, že svoboda s sebou přináší i povinnosti a že i žáci nesou zodpovědnost za své učení. Ostatně i to je vedle bezpečného klimatu nebo propojení výuky s reálným životem jedním z bodů nové vize školy, která nese nadpis „Cesta k sobě".

Z pozice zastupitelky teď může více informovat občany o důležitosti vzdělávání a motivovat ke spolupráci i další školy. „Pokud by školy byly propojenější a spojovalo by je například čtenářství a pisatelství, odpadl by důvod ke spádové turistice. Je to jeden z důvodů, proč by město mělo mít ve vzdělávání jednotnou vizi," shrnuje Šárka Třísková své cíle pro město. ∞

Šárka Třísková

Vystudovala učitelství matematiky a fyziky pro základní školu a fyziku pro střední školu na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Nejprve pracovala jako prodavačka v domácích potřebách a pak jako obchodní zástupkyně. V letech 2002–2017 učila na střední průmyslové škole, poté se dva roky věnovala vzdělávání učitelů v krajské příspěvkové organizaci Vysočina Education. V roce 2019 vyhrála výběrové řízení na ředitelku Základní školy Pelhřimov, Osvobození 1881. S projektem PŠÚ spolupracuje od roku 2020. Od února 2025 je Šárka Třísková zastupitelkou města Pelhřimov za TOP 09.

The Kellner Family Foundation

TEXT MICHAL KŘÍŽ
FOTO DAVID TURECKÝ

O úspěchu ve škole se rozhoduje už před první třídou

Nadace The Kellner Family Foundation, která dlouhodobě podporuje žáky a studenty základních, středních i vysokých škol, rozšiřuje svou pomoc také na nejmladší děti. Nový program Včasná péče má dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí pomoci lépe zvládnout nástup do školy a zvýšit jejich šanci pokračovat v dalším vzdělávání. O novém programu jsme mluvili s ředitelkou nadace Terezou Bůžkovou.

Proč se nadace rodiny Kellnerových nově zaměřila i na děti v předškolním věku?

Chceme, aby měly děti z nepodnětného a sociálně znevýhodněného prostředí lepší podmínky pro nástup do první třídy. Nerovnosti v jazykovém, sociálním a kognitivním rozvoji totiž vznikají už v raném dětství. Ve škole se pak nesmazávají, jen se dále prohlubují. Zkušenosti přitom ukazují, že pomoc, která přijde včas – v prvních letech života, je účinnější než pozdější náprava. Včasná péče tak přirozeně navazuje na dosavadní práci nadace a posouvá ji do oblasti prevence.

Jak bude program fungovat?

Včasná péče se zaměří na děti od narození po nástup do školy. U dětí do tří let budou do rodin docházet vyškolené komunitní pracovnice, tzv. omamy, které budou učit rodiče, jak s dětmi rozvíjet řeč, myšlení a zvídavost. U dětí v předškolním věku pak bude nadace ve spolupráci s městy pomáhat rodinám s hladkou adaptací v mateřské škole a později i s přípravou na nástup do základní školy.

Jak koncept programu vznikl?

Jako inspirace, jak děti z nepodnětného prostředí začlenit do mateřské školy, nám sloužily například ostravské MŠ Špálova a MŠ Bohumínská nebo MŠ Obrnice v Ústeckém kraji, které mají s těmito dětmi dlouholetou zkušenost.

Odborný základ pro spuštění programu jsme pak čerpali od slovenské organizace Cesta von. Ta působí v tamních vyloučených komunitách, kde vyvinula metodiku programu Omama. V Česku, konkrétně v Moravskoslezském kraji, tento koncept od roku 2022 rozvíjí organizace Cesta von CZ, která je také partnerem Včasné péče.

Včasnou péči spouštíte v Karlovarském a Ústeckém kraji. Proč právě zde?

Během tříleté pilotní fáze chceme program rozvíjet ve čtyřech městech, po dvou v Ústeckém a Karlovarském kraji. Začínáme v Chebu, Litvínově a Mostu, se čtvrtým městem jednáme. Vybraná města mají vysoký index sociálního vyloučení a potýkají se s velkou mírou nerovnosti v dosažení základního vzdělání. Současně jde o města, kde jsme našli silného partnera v místní samosprávě a mohli jsme se zde opřít o spolupráci se školami a kolegy zapojenými do programu Pomáháme školám k úspěchu.

Kdy program spustíte?

První lidé vyrazí do terénu v lednu 2027, někde možná o něco dříve. V rámci pilotní fáze by mělo v terénu působit zhruba dvacet pracovníků, kteří budou v kontaktu řádově se stovkami dětí.

Podle čeho budete vyhodnocovat úspěšnost programu?

Sledovat budeme řadu kritérií, mimo jiné počet dětí zapojených v programu, jejich pokroky, včasný nástup do školky a následně také docházku do mateřských škol. Později nás bude zajímat připravenost na přechod do první třídy základní školy. Dlouhodobým cílem je pak zvýšit podíl dětí, které dokončí základní školu a případně pokračují v dalším studiu. Po vyhodnocení zkušeností rozhodneme o dalším pokračování a možném rozšíření programu do dalších lokalit. ∞

Tereza Bůžková

Od září 2023 je výkonnou ředitelkou Nadace The Kellner Family Foundation, v níž odpovídá za řízení a rozvoj filantropických programů zaměřených především na vzdělávání. Vystudovala ekonomii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a má více než patnáct let zkušeností s vedením lidí a projektů. Kariéru zahájila v PwC, poté působila ve firmě Deloitte v transakčním poradenství, zejména v oblasti due diligence a fúzí. Před příchodem do nadace vedla na Velvyslanectví Velké Británie v Praze tým odpovědný za rozvoj příležitostí britských firem.

The Kellner Family Foundation

Nadace rodiny Kellnerových přispívá od roku 2002 k rozvoji kvalitního vzdělávání v České republice. Od počátku stojí za programem Pomáháme školám k úspěchu, poskytuje stipendia na gymnázium Open Gate a podporuje české studenty a studentky při studiu na zahraničních univerzitách. V roce 2026 oznámila spuštění nového programu Včasná péče.

NA MOTIVY TEXTU
KARLA ČAPKA (1927)

Na jiném místě jinou knihu

Jedna z ustálených otázek, kterými někdy obtěžujeme své bližní, je: Kterou knihu máte nejraději? Jako většina ustálených otázek je i tato naprosto nepřesná. Správněji by měla znít: Kterou knihu v takové nebo makové situaci máte nejraději? Protože každá kniha se nehodí, byť by byla sebelepší, do každé situace.

Například Bible se obyčejně nehodí jako **cestovní literatura** do vlaku.

V čekárnách zubařů nejsou zpravidla vyloženy **básně,** aby si jimi pacienti krátili čekání.

Člověk se k ranní kávě nepustí do Hugových Bídníků, nýbrž spíše do **novin**. Teprve s pokračujícím dnem pomalu roste schopnost a potřeba číst knížky a ta vrcholí obyčejně v noci. Čtenář patří mezi zvířata noční, a proto jeho odznakem bývá sova, nikoliv slepice nebo kachna, jež by jinak vhodně vyjadřovaly čtenářovu hltavost.

Při mírné indispozici – jakožto i v době starostí nebo přepracování – se dá číst **román exotický, historický nebo utopistický**, hlavně proto, že ti po těch dalekých zemích a dobách vlastně nic není.

V pádu náhlé choroby prahneš po četbě krajně vzrušující a napínavé, která však nesmí být sentimentální a musí dobře končit; zkrátka je to **detektivka**.

Při chorobě chronické odložíš i detektivku a sháníš se po něčem **dobromyslném** a důvěru vzbuzujícím; nejspíš to bude Dickens.

V neděli čte člověk nejraději **essaye**, už proto, že se při nich mírně a poněkud svátečně nudí; dále díla klasická, jež číst je, jak se říká, „povinností každého vzdělance"; vůbec nedělní četba je trochu jako konání ctnostného skutku, kdežto četba dne všedního se podobá spíše nějaké prostopášnosti, řekněme obžerství.

V zimě spaluje v sobě čtenář všechno možné čtivo, ba snáší i objemné **psychologické romány**, kterým se v létě nápadně vyhýbal. Vůbec **tlusté romány** se hodí do nepohody a metelice; čím horší nečas, tím tlustší román.

V posteli nečtou se verše, nýbrž **próza**; verše čte člověk, sedě jen zlehka, tak jako když ptáček sedí na větvi.

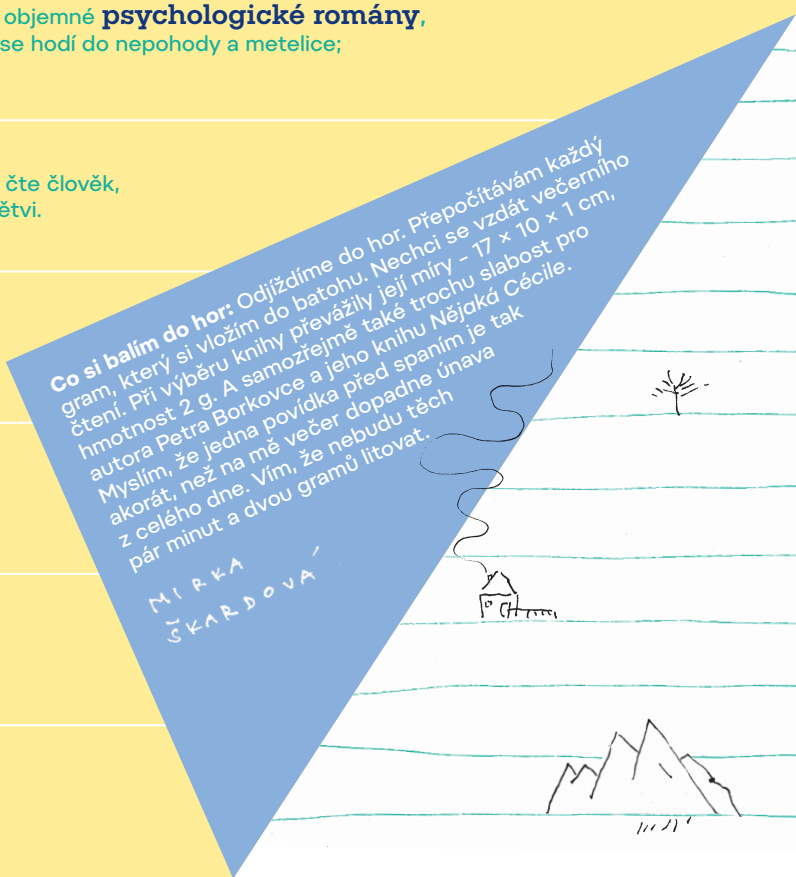
Při bolení zubů má rád **romantickou literaturu**, jíž byl opovrhl v době rýmy.

Když něco čeká, řekněme dopis nebo návštěvu, má nejraději krátké **povídky**, například Čechova.

Mimo to je veliké množství knížek, u kterých opravdu nevím, kdy a za jakých zvláštních okolností se vůbec čtou. A nemohu tomu přijít na kloub.

Co si balím do hor: Odjíždíme do hor. Přepočítávám každý gram, který si vložím do batohu. Nechci se vzdát večerního čtení. Při výběru knihy převážily její míry – 17 × 10 × 1 cm, hmotnost 2 g. A samozřejmě také trochu slabost pro autora Petra Borkovce a jeho knihu Nějaká Cécile. Myslím, že jedna povídka před spaním je tak akorát, než na mě večer dopadne únava z celého dne. Vím, že nebudu těch pár minut a dvou gramů litovat.

MIRKA ŠKARDOVÁ

TENTO ČASOPIS VYCHÁZÍ
ZA PODPORY RODINNÉ NADACE
THE KELLNER FAMILY FOUNDATION.
ZA JEHO PODOBOU STOJÍ TÝM
POMÁHÁME ŠKOLÁM K ÚSPĚCHU

Pomáháme
školám
k úspěchu

160+ škol

60 000+ žáků

5 000+ učitelů

kellnerfoundation.cz